

DEMIAN -balet s prologom u 8 slika za simfonijski orkestar

Kljaić, Alan

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Academy of Music / Sveučilište u Zagrebu, Muzička akademija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:116:236921>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-09**

Repository / Repozitorij:

[Academy of Music University of Zagreb Digital Repository - DRMA](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU MUZIČKA
AKADEMIJA
I. ODSJEK

ALAN KLJAIĆ

"DEMIAN"

DIPLOMSKI RAD

ZAGREB, 2021.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU MUZIČKA
AKADEMIJA

I. ODSJEK

ALAN KLJAIĆ

"DEMIAN"

balet with prologue and VIII. scenes for syphony orchestra

DIPLOMSKI RAD

Mentor: red. prof. Berislav Šipuš

Student: Alan Kljaić

Ak. god. 2020./2021.

ZAGREB, 2021.

DIPLOMSKI RAD ODOBRILO MENTOR

red. prof. Berislav Šipuš

Potpis

U Zagrebu, _____

Diplomski rad obranjen _____ ocjenom _____

POVJERENSTVO:

1. _____

2. _____

3. _____

4. _____

5. _____

SADRŽAJ

1. Uvod.....	5
2. Analiza skladbe <i>DEMIAN</i>	6
2.1 Prolog.....	6
2.2 I. Two Worlds.....	7
2.3 II. Cain.....	8
2.4 III. The Thief.....	9
2.5 IV Beatrice.....	10
2.6 V. The Bird Struggles Out of the Egg.....	11
2.7 VI. Jacob and The Angel.....	12
2.8 VII. Eva.....	13
2.9 VIII. The Beggining of The End.....	14

1. Uvod

Moja prvotna želja i zamisao diplomskog rada jest bila napisati sakralnu kompoziciju. Dugo me je proganjala ta misao ali uz velebni i veličanstveni diplomski rad "Missa" prof. Seletkovića počela me popuštati želja i motivacija za pisanje sakralne skladbe u formi mise, kantate ili oratorija. Uvijek je tu bila prisutna još jača želja za scenskim djelom što se u mojim promišljanjima i osmišljavanjima diplomske kompozicije suprostavljalo prvotnoj zamisli sakralne skladbe. Trebalo je naći kompromis ili sintezu između tih dviju zamisli.

Nakon dugog razmišljanja, traganja, istraživanja, osluškivanja, poniranja u nutrinu svoga stvaralačkog bića u ruke mi je dospio roman Hermanna Hessea "Demian". Vrlo sam ga pitko i sa velikom pažnjom čitao i upijao svaku njegovu stranicu. Nutrina moga bića je stvarala veliki nagon u meni da napišem operu. No, istovremeno sam slušao glazbu Jean-Baptiste Lullyja koja je u meni istovremeno razbuktala plam želje i mnogobrojnih ideja da napišem balet. Shvativši da je pokret, ples i mimika idealan materijal za glazbeni izričaj i jezik koji me je prožimao i stvarao glazbene ideje i zamisli odlučio sam napisati balet.

Naravno, neiskusni i neupućen u sve manire i značajke baleta počeo sam slušati balete raznih autora ponajviše Lullyja i Čajkovskog. Nakon izvjesnog vremena slučajno sam pronašao balet prof. Frane Paraća : "Carmina Krležiana". Glazbeno-scensko djelo (balet) 'Carmina Krležiana-Put u 14 slika' nastalo je 1985 u HNK Zagreb. Glazbu je napisao Frano Parać, a dramaturški, redateljski i koreografski obradio Milko Šparemblek.

Odslušavši balet prof. Paraća nisam ni u jednom trenutku više sumnjao ili se dvoumio što želim stvoriti : balet sa prologom i osam slika. Neki naslovi slika imaju biblijski kontekst (Cain, The Thief, Eva...), neki poetski (poput Danteove Beatrice) i sve je to nekim prirodnim tokom u meni stvorilo ideje, forme, oblike glazbenog izričaja kojim bih oživotvorio sadržaj plesom i pokretom. Glazbeni izričaj baleta " Demian" obiluje citatnošću, prisjećanja na prošlost i neke modele iz glazbe baroka, klasicizma, romantizma, filmske glazbe... Htio sam svoje glazbene afinitete kako prema staroj tako i prema novoj glazbi utkati u ovaj balet te na tim načelima afirmirati njegovu originalnost i jedinstvenost u baletnoj literaturi.

U daljnjem tekstu kratko ću proanalizirati radnju i glazbeni sadržaj svakoga stavka te time stvoriti uvid u tok radnje samog djela.

2.1 Prolog

Demian je objavljen 1919. godine a prolog je dodan tek 1960. godine. Iako ispisan na svega dvije stranice prolog duboko propitkuje i opisuje put ljudskog bića ka samome sebi, njegove neizbježne uspone i padove, ostajanje na pojedinim razinama i obličjima što Hesse komparira sa žabom, gušterom, mravom ili ribom...

Jednostavan početak prologa počinje u dionici čeleste koja u kanonu iznosi vrlo jednostavnu gotovo djetinjastu temu. Tema se prožima kroz cijeli stavak kroz različite instrumentalne korpuse bilo u cijelosti bilo fragmentalno. Ideja učestale ili gotovo stalne izmjene instrumentacije aludira na preobražaj onog djetinjeg, nevinog i naivnog u nama u obličje odraslog, zrelog, ali istovremeno iskvarenog i okorjelog nutarnjeg bića. Najava trenutka poput situacije u Edenskom vrtu kada zmija sa stabla znanja i spoznaje nudi jabuku Evi pojavljuje se u drugoj, kratkoj, vrckastoj temi koju iznose oboe, fagoti i praporci. Svojim zvukovnim kontrastom izaziva osjećaj znatiželje, primamljivosti i iščekivanja nečega što je neizmjerljivo primamljivo a opet toliko nepoznato našem biću tokom sazrijevanja.

Prof. Šipuš je primjetio da prolog podsjeća na kompoziciju iz filmske glazbe Harry Pottera čiji je skladatelj John Williams. Za mene je ta izjava bila veliki kompliment jer sam veliki ljubitelj i obožavatelj filmske glazbe Johna Williamsa i Ennia Morriconea. No, zaista mi nije namjera bila pisati plagijat Williamsovog djela jer me tada podsvjesno proganjao drugi skladatelj i druga kompozicija. To je Paul Abraham Dukas i njegova famozna kompozicija *L'Apprenti sorcier* (Čarobnjakov učenik).

Skercoznost, živahnost, poletnost i mističnost Dukasove kompozicije poslužili su mi kao temelj glazbenog tkiva i izričaja u stvaranju prologa.

2.2 I. Two worlds

Od ranog djetinjstva Emil smatra da živi u dva svijeta. Jedan - prijateljski, topao i jasan, koji se temelji na muškoj moći i ženskoj ljepoti. Drugi - taman, zabranjen, zao, ali zanimljiv i atraktivan.

Na početku priče, on se susreće sa visokim mladićem Frankom Kromerom, nasilnikom i prevarantom. Da osvoji povjerenje i postatne dio Kromerovog društva, Emil izmišlja priču o tome kako je sa prijateljima nedavno opljačkao voćnjak jabuka, ukravši dvije vreće odličnih jabuka. Međutim, laž ne donosi željeni rezultat. Kromer počinje ucjenjivati Emila i zahtijevati od njega da plati, tako da ne prenose priču vlasniku vrta, koji je dugo bio u potrazi za lopovima, pa čak nudio i novčanu nagradu.

Emil razbija vlastitu kasicu i nosi sav novac koji je imao, svu svoju ušteđevinu, ali iznos nije bio dovoljan. Franz odbija da prihvati ponuđeni iznos i zahtijeva puni iznos. Emil vidi jedini izlaz - da ukrade novac od svojih roditelja. Krade novac i osjeća kako sve više i više ponire u mračan svijet. Njegove noćne more i anksioznost, postaju njegova danonoćna svakodnevnica.

U glazbenom izričaju prvu sliku sam sukladno radnji prikazao kroz dvije pitke teme. Jednostavne i pjevnog karaktera ocrtavaju Emila. Teme su građene tako da su kanonski izvedive što i koristim tokom stavka ali ih iznosim i u homofonome slogu. Srednji dio stavka je temperamentnog, nabijenog i pomalo agresivnog karaktera što opisuje Emilovu krađu novaca i strahove od Kromera. Završni dio stavka se bazira na opetovanju prve i druge teme ispod kojih protiče konstantni glissando u violama i violončelima što nije puka slučajnost. Glissando je u ovom slučaju simbol sablasnog i podmuklog Kromerovog zviždanja što kod mladog Emila izaziva sablasnost i jezivost.

Na kraju stavka veliki bubanj i tam-tam kroz promjenjive ritamske figure dočaravaju Emilovu neizvjesnost u daljnjem razvoju priče i situacije sa Kromerom.

2.3 II. Cain

U gimnaziju dolazi novi učenik imenom Max Demian. Pohađao je viši razred od Emila. Bio je u svakom pogledu drukčiji od ostalih, bio je poseban i osobno obilježen i zato je bio upadljiv. Iako su bili dva različita razreda pohađali su zajedno sat vjeronauka. Tog sata vjeroučitelj je pročitao priču o Kainu i Abelu. Emil, promatravši Maxovo lice shvaća da Max ima vlastito poimanje te biblijske priče. Na putu kući Max pokušava uvjeriti Emila da u bratoubilačkoj priči je Abel zapravo kukavica, a Kain plemenit čovjek. Mladog Emila takva misao silno iznenađuje. U istoj slici Max saznaje za Emilov problem sa Kromerom i nedugo nakon toga misteriozno rješava problem sa Kromerom da Kromer nakon toga ne uzvraća pozdrav mladom Emilu na ulici a kamoli da ga dalje nastavlja maltretirati i ucjenjivati.

U stvaranju glazbenog izričaja ove slike nisam se mogao oteti bratoubilačkoj slici Kaina i Abela iz Biblije. Stavak je koncipiran kontrastno : polako - brzo - polako - brzo. Nad uzlaznim nizom diviziranih kontrabasa čime se pokušava dočarati Emilova bojaznost prema Kromeru poput pitanja se nižu disonantni višezvuci u fagotima, kontrafagotu, trombonima i tubi. Klavir, harfa, ksilofon i marimba periodično se javljaju nizom klastera koji predstavljaju Emilovu pomisao, da čak i ubije Kromera kao što mu je Max jednom prilikom i predložio. Drugi dio u kojem melodiju iznose svi gudači unisono dok se nad njima nizu ostinante figure u udaraljka te kromatski niz u rogovima i trublja uz pratnju trombona predstavlja eskalaciju bijesa mladog Emila. Treći dio koji je quasi opetovani prvi spori dio prikazuje situaciju u kojoj Max obzanjuje Emilu, da zna, da ga Kromer maltretira i uznemiruje. Periodično, forte pojavljivanje puhačkih instrumenata lamentacijskog karaktera predstavljaju Emilov očaj i bespomoćnost koji prati veliki strah prema Kromeru. Četvrti, brzi dio čiji je koncept analogan drugome djelu je uprizorenje Maxove borbe sa Kromerom koji na koncu ostavlja mladog Emila na miru.

2.4 III. The Thief

Jezik na kojemu sam čitao Demiana je engleski i zaistinu se treća slika zove The Thief. Kada mi je u ruke dospio roman sa hrvatskim prijevodom pisalo je Razbojnici... Nije slučajno niti besmisleno prevedeno tako jer se radi o razbojnicima koji su raspeti sa samim Kristom na Golgoti. No, lingvističke rasprave bih ostavio kompetentom društvu za takva pitanja. U ovoj slici kod mladog Emila počinje spolni nagon, koji se polako budio kao neprijatelj i destruktorka, kao nešto zabranjeno, kao zavođenje i grijeh. Demian nije bio confirmiran u crkvi sa svojim godištem i na to su se odmah nadovezivale glasine. U školi se pročulo kako je on židov, poganin, bezvjernik ili čak teški sektaš. Emilovo druženje sa Maxom poljuljalo je njegove temelje religije. Iako su njegovi pojedini vršnjaci ismijavali postojanje Svetog Trojstva i bezgrešnog začeca mladi Emil ipak ne dovodi u upitnost crkvene dogme. Nakon jednog sata vjeronauka Max otvoreno iznosi svoje stajalište o razbojnicima. Citiram: *Veličanstveno je kako tri križa stoje na brdu jedan uz drugi. A sada ova sentimentalna priča o traktiću s prostodušnim razbojnikom! Najprije je bio razbojnik i počinio sramotna djela, bogzna što sve ne, a sada se rastapa i slavi takve plačljive svečanosti poboljšanja i kajanja! Ma prava popovska priča!* Iako mladi Emil biva jako smeten Maxovim razmišljanjem duboko u sebi priznaje postojanost očinske figure Boga Staroga i Novoga zavjeta, ali i dalje propitkuje spolnost kao grijeh. Uskoro nakon toga bila je confirmacija s koje mladome Emilu ne ostaju nikakve bitne uspomene. Demian je nedugo nakon toga otputovao i poglavlje završava Emilovom rečenicom: Bio sam sam.

Glazbeno utjelovljenje ove slike bazira se na tri djela. Sami prvi dio se djeli na tri djela sa opetovanjem ritmičkog obrasca u visokoj lagi timpana sa melodijskim prizvukom koji podsjeća na židovski folklor. Trodjelnošću prvog djela se aludira na tri lika: Krista i dva razbojnika. Drugi dio koji se bazira na ostinatu koji izvode glasovir i timpani, a iznad njega se nižu akordičke rastvorbe u gudačima i rogovima simboliziraju Emilovo propitkivanje vjere, ali i spolnosti kao grijeha. Most na treći dio stavka je agresivnog i ritmički nabijenog karaktera gotovo u svim dionicama orkestra. Razigranost i pomalo poganski plesni ugođaj trećeg djela simboliziraju Demianovo ismijavanje i propitkivanje lika pokajničkog razbojnika. Jaki i upečatljivi akordi na kraju stavka simboliziraju Demianov pompozni odlazak u nepoznato dok mladi Emil ostaje u nedoumici i zbunjenosti po pitanju spolnosti i "zabranjenoga" kao nečega što nužno ne mora biti vječno.

2.5 IV. Beatrice

Isto kao što je slavni Dante susreo tokom crkvenih obreda svoju slavnu Beatrice tako i Emil tokom jedne proljetne šetnje opazio jednu djevojku. Nije ju poznao, ali se na prvi pogled zaljubio u nju. *Bila je visoka i mršava, elegantno odjevena, a imala je mudro dječjačko lice.*

Emil koji do tada obilazi gostionice i opija se sa svojim vršnjacima povlači se u svoju sobu, počinje čitati knjige, poeziju, opijen je ljubavlju prema djevojci koju je nazvao Beatrice... Po uzoru na jednu englesku sliku djevojke produhovljenih ruku i crta lica sam izrađuje portret svoje Beatrice. Izrađuje mali oltarić gdje počinje devotirati Beatrice na slici i njezinu ljepotu. No, kroz noći slika počinje mjenjati svoje naličje. Isprva ne prepoznaje u čiji lik se slika transfigurira. Po usnama, obrazima, jagodicama i očima konačno prepoznaje novo lice i naličje na slici svoje voljene... Bio je to Demianov lik.

Dva elementa ovog poglavlja oformila su glazbeni stavak u kojem se uz komorni ansambl pojavljuje i solo sopran. Iz imena Beatrice izvukao sam tonski niz (B-e-a-T(r)i-c-e) koje na kraju svake fraze gudača iznose glasovir, udaraljke i solo sopran. Solo alt flauta i bas klarinet konstantno imaju ponavljanje duljih notnih vrijednosti što simbolizira čeznutljiv uzdah, konstantni tremolo u vibrafonu simbolizira prigušenost velikog uzbuđenja... Gudači imaju jednostavnu melodijsku liniju koja je reminiscencija na napjeve gondolijera iz Venecije budući da na sam spomen imena Beatrice prvo koga se sjetim jest Dante, Italija... Stavak završava poput "pitanja u zraku".... Sopran ostane solo na tonu B(e) okrunjen echom zvona, antičkih cimbalu i glasovira.

2.6 V. The Bird Struggles Out of the Egg

Emil tokom gađanja papirićima u učionici dolazi do jednog papirića na kojem piše: *Ptica si probija put iz jajeta. Jaje je svijet. Tko se želi roditi, mora razoriti jedan svijet. Ptica leti prema Bogu. Bog se zove Abraksas.*

Dva ili tri puta svojim šetnjama gradom Emil bi iz neke manje crkve u predgrađu čuo orgulje. Prepoznao je Bachovu glazbu. Orguljaš bi ponekad svirao i nešto moderno za što je Emil pretpostavljao da je u pitanju Regerova glazba. Emil uskoro upoznaje orguljaša čije ime je bilo Pistorius. Pistorius tokom razgovora u gostionici sa Emilom biva iznenada, gromovito i trgnuto iznenađen kako mladi Emil zna za božanstvo Abraksas. Pistorius ga uzima pod svoje mentorstvo te ga počinje podučavati o božanstvu Abraksasa kojeg je jednom prilikom opisao dualnim božanstvom: i Bogom i vragom istovremeno.

Glazbeno ruho u ovoj slici temelji se na citatu Saint-Saënsovih Fosila iz "Karnevala životinja". Odabir citata nije puka slučajnost nego u narednoj slici se spominje obličje ptice kao fosila što mi je ujedno poslužilo i kao glazbena ideja. Stavak je građen na formi ritornella u prvom djelu dok je srednji dio varijacijskog tipa. Treći dio je opetovani prvi dio sa izmjenama materijala - kako glazbene građe tako i instrumentacije - kako ne bih došlo do zvučnog zasićenja. Ponavljanje pojedinih tonova u puhačima kroz različite ritamske figure simbolizira kljućanje ptice u jajetu sve dok ne probije ljusku. Snažni i jaki forte kraj u tutti orkestru je simbol konačnog prodora ptice iz ljuske jajeta.

2.7 VI. Jacob and The Angel

Pistorius i Emil nastavljaju svoje druženje uz otkrivanje značaja i lika božanstva Abraksasa. Emil je često molio Pistoriusa da mu svira Buxtehudeovu *Passacagliu* nakon njihovih razgovora o Abraksasu. U jednome trenutku Emil se vraća sad već oronuloj i izobličenoj slici Beatrice. Ovako ju opisuje: *Stajao sam ispred slike do srži hladan od unutarnjeg napora. Ispitivao sam sliku, optuživao je, dragao je, molio joj se: zvao sam je majkom, zvao sam je ljubavnicom, zvao sam je kurvom i bludnicom, zvao sam je Abraksasom. Između toga padale su mi na pamet Pistoriusove riječi ili Demianove? Nisam se više sjećao kad su bile izgovorene, ali mislio sam kako ih opet čujem. Bile su to riječi o Jakovljevoj borbi s Božjim anđelom te rečenica: "Neću te pustiti, ti me blagoslivljaš."*

Pretvorba sadržaja ove slike u glazbeni jezik kod mene se manifestirala u jednom dahu. Stavak je trodjelnog karaktera: spori dio - ubrzavajući dio - spori dio. Iako slika ima svoju fabulu nisam se mogao oteti i bibliskoj slici borbe Jakova sa anđelom. Cijeli stavak se bazira na uzlaznom i silaznom ljestvičnom nizu što simbolizira borbu, hrvanje Jakova sa anđelom. Solo flauta i solo klarinet predstavljaju dijalog Pistoriusa i Emila oko Abraksasa. Drugi dio počinje naglim forte nastupom gudača i timpana. Uz ljestvične nizove u diviziranim basovima u gornjim dionicama nastaju klasteri temeljeni na tercama, sekstama ili decimama uz raspisani *accelerando*. Treći dio je smirenje i utišavanje cijele situacije uz ponovni nastup solo flaute i klarineta poput dialoga dok orgulje vode svojevrсни monolog kao i u prvom djelu. Stavak završava tihim odzvukom zvona poput pitanja koje ostaje u zraku...

2.8 VII. Eva

Mladi Emil završava klasičnu gimnaziju i upućuje se na sveučilište u gradiću u kojem Max živi sa svojom majkom imenom Eva. Maxa i njegovu majku učenici klasične gimnazije su dosta potihogovarali. Pri prvom susretu sa Evom Emil je opisuje kao krupnu ženu u tamnoj haljini, njezin pogled ispunjenjem, glas joj je bio dubok i topao a njezin pozdrav značio je povratak kući.

Emil svoje oduševljenje gđom. Evom opisuje u sljedećem citatu: "*Ma kako mi bilo, bio sam blažen što znam za ovu ženu u svijetu, što upijam njezin glas i udišem njezinu blizinu. Neka mi postane majka, ljubavnica, božica - samo da bude tu! Samo da moj put bude blizu njezina!*" U kući gđe. Eve okupljali su se astrolozi, kabalisti i pristaše grofa Tolstoja te je mladi Emil upijao njihove rasprave sa gđom. Evom kao i "predavanja" o određenoj temi koja se odnosila na sferu zanimanja samih posjetitelja. Uz sve to gđa. Eva je često tumačila snove u kojima se pojavljivala ptica (kao simbol Abraksasa) mladom Emilu. U jednom trenutku Emil mora otići iz čarobnog, začaranog svijeta gđe. Eve. Svoju tugu sriče u završnim rečenicama ovoga poglavlja: *No meni je bilo teško pri duši te kad sam se oprostio i sam otišao kroz predsoblje, osjetio sam miris zumbula, uveo, blijed i mrtav. Na nas je pala neka sjena...*

Glazbeni stavak u kojem glazbom opisujem lik, djelo, karakter i osobnost gđe. Eve trodjelne je forme. Drugi dio je translacija prvog djela, ali ne u tonalitetu mola nego tonalitetu dura. Kroz cijeli stavak se protežu melodijske linije često vođene i tretirane u slobodnom kanonu osim u "međustavcima" koji imaju dašak karaktera menueta. Treći i ujedno završni dio stavka, pompozno karaktera uz pulsiranje timpana slojevit je u smislu vođenja instrumentalnih grupa. Drveni puhači imaju slobodan kanon u manjim notnim vrijednostima dok se isti slobodni kanon odvija u dionicama gudača, ali u augmentaciji. Snažan forte završetak u tutti orkestru smisleno prekida igru i razigranost kanona kako u puhačkim instrumentima tako i u gudačima.

2.9 VIII. The Beggining of The End

Emilov semestar se bližio kraju no jednog dana mu Max užurbano i uzrujano saopćuje, da počinje rat. Ubrzo su obojica mobilizirani u vojsku. Bila je već gotovo zima kada je Emil došao na ratište. Jedne večeri držeći noćnu stražu mladi Emil ugleda božanski lik, velik poput gore, s crtama gospođe Eve. Božanstvo u jednom trenutku kroz glasan krik rasprši bezbroj zvijezda. Jedna se zvijezda sručavala vedrim zvukom upravo prema Emilu, činilo se kao da ga traži. Zatim se tutnjeći raspala u tisuću iskri, podigla Emila u vis i opet bacila na tlo. Svijet se nad Emilom slomio uz grmljavinju. Ubrzo završava u vojnoj bolnici gdje ga očekuje iznenađenje. Na susjednom krevetu ležao je Max Demian. U teškom stanju Max najavljuje svoj odlazak, ali ne želi ostaviti mladoga Emila u beznađu. To se divno da isčitati iz posljednjih Maxovih rečenica: "*Mali Sinclair, pazi! Morat ću otići. Možda ćeš me opet jednom zatrebati, protiv Kromera ili inače... Moraš oslušivati u sebi i tada ćeš primjetiti da sam u tebi unutra. Razumiješ li? I još nešto! Gospođa Eva mi je rekla neka ti, ako ti jednom bude loše, dam poljubac od nje koji je ona dala meni za put... Zažmiri, Sinclair!"* Poljubivši mladog Emila Max nestaje. Sljedeće jutro na Maxovom krevetu ležao je čovjek kojeg Emil nije poznavao.

Emil prolazi teške boli u bolesničkoj postelji, ali se i tješi, da ako katkad nađe ključ i posve siđe u sebe sama, ondje gdje u tamnom zrcalu drijemaju slike sudbine, moram se nadviti nad crno zrcalo i tada vidjeti vlastitu sliku koja je sada sasvim nalik Njemu, mom prijatelju i vođi.

Glazbeni finale otvara maestralni uvod orkestra u sporom i veličanstvenom ugođaju poput slike postrojenih vojnika koji čekaju attacu. Nakon napete fermate počinje vrcakasta pomalo ironična fugatto tema mozartovskog, marširajućeg karaktera. Tema se neprestano prožima kroz cijeli stavak po kvintnom krugu uz povremene prekide sa malim međustavcima od kojih su neki i poznati citati iz glazbene literature kao što je ulomak iz Mozartovog Divertimenta (prvi stavak), Requiem (Quam olim Abrahae) te Arija kraljice noći iz Čarobne frule. Postepenom gradacijom dolazi se do potresnog glazbenog trenutka u kojem se prvo istovremeno koriste citati iz Beethovenove pete (prvi stavak - rogovi) i sedme (drugi stavak- trublje i tromboni) simfonije. Zgusnutnost zvuka orkestralnog aparata prekidaju rogovi sa opetovanim motivom sudbine iz Beethovenove pete simfonije. Daljnji tok stavka se nastavlja u quasi stretto postupku u gudačima dok iznad njihove linije pojavljuje se nova melodijska linija u limenim puhačima.

Nova linija jest Bachov koral: KOMM, SUSSER TOD (Dođi, slatka smrti...). Miran završetak koralu u limenim puhačima prekida posljednji, forte nastup fugatto teme u gudačima do smirenja na pedalnom tonu kontrabasa. Ksilofon i marimba sa jednostavnim motivom koji gradacijom zvuka najavljuje finale uz raspisani accelerando u gudačima vode do tutti kadence u čistom D - duru što nije slučajnost. Balet počinje u d - molu, a završava u svijetlom D - duru. Beethovenova ideja puta iz tame ka svijetlosti za mene je bila podudarna završnim mislima mladoga Emila na bolesničkoj postelji.

LIKOVİ:

Emil Sinclair, Max Demian, sluškinja Lina, Franz Kromer, pastor, Beatrice, Alfons Beck, gospođa Jagett, doktor Follen, orguljaš Pistorius, Knauer (mlađi đak), gospođa Eva, astrolozi, kabalisti, učenici internata, studenti, profesori, vojnici, medicinsko osoblje...